

Dva gotička srebrna ophodna raspela s otoka Korčule

Mr Alena Fazinić

Muzejski savjetnik Opatske riznice u Korčuli

Izvoran znanstveni rad

Niz naselja otoka Korčule spominje se već u ranom srednjem vijeku. Svako od tih mjesta imalo je župnu, a često još jednu ili više manjih crkava. Tokom vremena za njih su nabavljani potrebni obredni predmeti: ruho, posuđe, ukrasi. Dakako u tim skromnim sredinama oprema crkava nije bila tako bogata, ni toliko vrsna kao u korčulanskoj stolnici i gradskim bratovštinama.¹ Osim toga seoski inventari bili su više izloženi oštećivanju i otuđivanju od onih u gradu. Usprkos tome u mnogima su sačuvani predmeti takve vrijednosti koje je rijetko naći u većim i bogatijim crkvama. Nažalost arhivski podaci gotovo svuda nedostaju ili su vrlo oskudni, pa je teško ustanoviti način i vrijeme nabave tih umjetnina, radionicu ili majstora koji ih je izveo.

Ovdje prikazujemo dva ophodna srebrna raspela iz župnih crkava otočkih mjesta Blata i Žrnova.

Blato je najveće naselje otoka Korčule, smješteno u njegovu zapadnom dijelu na obroncima koji stepenasto

U mjestima Blatu i Žrnovu na otoku Korčuli sačuvana su dva gotička srebrna ophodna raspela koja pokazuju brojne sličnosti.

Raspelo iz Blata tzv. »popovski križ« pripada župnoj crkvi Svih svetih. Kovano je s obje strane bogatim ukrasom vitica i cvijeća, te likovima Krista, Bogorodice, svetaca i simbola Evangelista. Po stilskim oznakama treba ga smjestiti u polovicu XV. stoljeća, a vrsnoća izrade govori za dobrog domaćeg majstora iz nekog većeg središta zlatarskog umijeća. Raspelo iz Žrnova pripada mjesnoj bratovštini Sv. Martina, istog je oblika kao ono iz Blata, ali se odlikuje rustičnošću, stilskim zakašnjenjem i ikonografskom netočnošću. Zanatska razina izvedbe ovog raspela je visoka, pa se može pretpostaviti da ga je radio lokalni, možda korčulanski zlatar po uzoru na raspelo iz Blata, u drugoj polovici XV. stoljeća. Isprave o porijeklu tih raspela nisu dosad pronađene.

okružuju prostranu dolinu.² U neposrednoj blizini mjesta nađeni su prehistorijski, rimski i srednjovjekovni arheološki ostaci. Niz starih crkava: Sv. Kuzma i Damjan³, Sv. Marija u Velom polju, Sv. Križ i druge pokazuju tragove staro-kršćanskog vremena i rane romanike, premda ih sačuvane isprave spominju tek u XIV. stoljeću. Blatska župna crkva Svih svetih navedena je u notarijalnim knjigama prvi put 28. lipnja 1350. godine.⁴ Crkva je građena vjerojatno početkom XIV. stoljeća, a zatim u nekoliko navrata pregrađivana, dok konačno nije stekla današnji barokni izgled.

OPHODNO RASPELO, vis 73. šir. 34 cm, pripada župnoj crkvi i pučki se naziva »popovski križ« za razliku od bratovštinskih,⁵ a pohranjeno je u župnoj zbirci umjetnina.⁶ Izrađeno je u tankom srebrnom limu, na kojem ima tragova nekadašnje pozlate. Ukrasi su kovani u plitkom i visokom reljefu. Raspelo je obrađeno s obje strane i pričvršćeno na drvenu jezgru. Žigova nema.

Glatki valjkasti držak nosi veliku jabuku čije su obje polutke podijeljene nizom kriški šiljatog luka s četve-

¹ Alena Fazinić i Ivo Matijaca: *Srebrni oltarni i ophodni križevi korčulanskih crkava*, Peristil br. 20, Zagreb 1977, str. 23-32;

Alena Fazinić i Ivo Matijaca: *Srebrne svjetiljke i svijećnjaci korčulanskih crkava*, Peristil br. 24, Zagreb 1982, str. 119-129;

Alena Fazinić i Ivo Matijaca: *Liturgijsko srebro iz Opatske riznice u Korčuli*, Peristil br. 27-28, Zagreb 1984/85, str. 221-234.

² O Blatu i njegovoj povijesti pisali su brojni mjesni pisci. Od starijih spominjemo: Nicolo Ostoich: *Compendio storico dell'Isola di Curzola*, Zara 1878, str. 97-131; Dr. Vinko Foretić: *Povijest otoka Korčule u srednjem vijeku do 1420. godine*, Zagreb 1940; u novije vrijeme: Marinko Gjirovoje: *Otok Korčula*, Zagreb 1969, str. 348-355; Ivo Protić: *Župa Blato od IV do XX st.*, Blato 1976, I. dio i 1980. II. dio.

³ Dr. Igor Fisković: *Crkva Sv. Kuzme i Damjana u Zablau na Korčuli*, Prilozi br. 21 (Fiskovićev zbornik), Split 1980, str. 159-173.

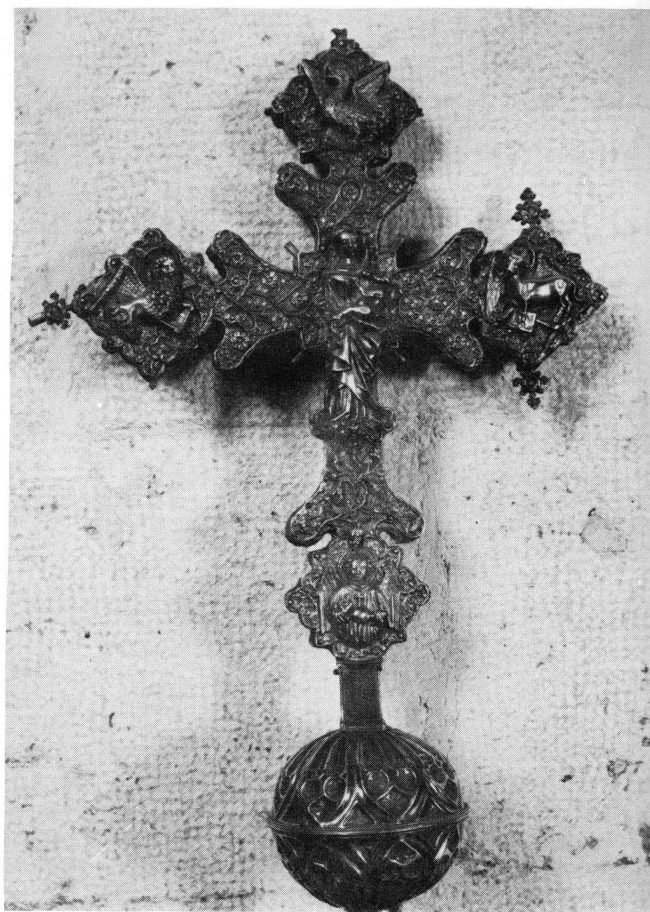
⁴ Dr. Vinko Foretić: *Povijest otoka Korčule u srednjem vijeku do 1420. godine*, Zagreb 1940, str. 259, 321.

⁵ U župnoj crkvi u Blatu čuvaju se četiri srebrna ophodna raspela, dva pripadaju crkvi tzv. »popovska«, a dva su bratovštinska.

⁶ Župna zbirka dragocjenosti i umjetnina u Blatu osnovana je i uređena zalaganjem župnika don Iva Protića, a smještena u proširenom dijelu sakristije crkve Svih svetih. U njoj su pohranjene slike, liturgijsko srebro, ruho, knjige i isprave što pripada župi Blato kao i niz drugih predmeta kulturnopovijesne ili umjetničke vrijednosti. Don Ivo Protiću zahvaljujem na ljubeznosti i nizu podataka za ovaj prikaz.

Ophodno raspelo, XV. st, Blato o. Korčula

Ophodno raspelo, XV. st, Blato o. Korčula

rolisnim udubljenjima. Jabuka je izrađena u prošlom stoljeću, najvjerojatnije u Beču, očito stoga što je prvobitna bila vrlo oštećena ili je nedostajala.

Obris raspela bogato je raščlanjen: krakovi se na krajevima račvaju, a na njih su nadovezani medaljoni sastavljeni od trolista i četverokuta. Okomiti krak križa polukružno je proširen u visini Kristovih bokova, a križište naglašavaju umetnuti uglovi koji tvore četverokut. Plohe križa prekriva gusti, isprepleteni ukras vitica i cvjetova pravilno raspoređen oko likova, izveden vrlo plastično i reljefno. Na prednjoj strani raspela izrađen je na podlozi glatki križ na koji je pričvršćen plastični korpus snažnih mišića, ispupčena trbuha i istaknutih rebara. Nabrana pojasnica pokriva bokove, malo razmaknute noge s prekrivenim stopalima pribijene su jednim čavlom. Natpis INRI nad glavom ugraviran je na križ velikim, gotičkim pismenima. Gore je u medaljonu dopojasni lik anđela s kadioicom, desno sv. Ivan koji jednom rukom drži plašt, a drugu podiže k licu kao da plače. Lijevo je Bogorodica sklopljenih ruku, preko pognute glave pada joj veo, nabrani plašt kopča se na grudima. Dolje u medaljonu iz pravokutnog otvora groba izlazi goli, mladenački torzo s rukama dignutim na molitvu.

Na drugoj strani u sredini na cvjetnoj konsoli, bolje reći buketu cvijeća, stoji Bogorodica koja grli golo dijete i doji ga. Nad njom je u medaljonu orao sv. Ivana s knjigom u pandžama, desno Lukin vol, cijela životinja u profilu prednjom nogom stoji na knjizi; lijevo lav sv. Marka bujne

grive i kitnjasta repa. Dolje je frontalni lik Matejeva anđela s kuglom u rukama.

Cjelokupni dojam tako nagomilanog ukrasa još više naglašava razvedeni obris raspela. Majstor ne zalazi u pojedinosti, ali sve radi pažljivo. Njegova umjetnička zrelost dolazi naročito do izraza u likovima Krista i Bogorodice. Blaga krivulja raspetog tijela s glavom nagnutom u stranu i kontrapost Bogorodice praćen padom nabora odjeće, koji se lome u oštroj kuti, određeni su svojim gotičkim oblikom, a to se opetuje i na ostalim likovima. Usitnjena izrada kopča za vrpcu (sčuvane su samo tri) upotpunjava naglašeni gotički način ukrašavanja ovog raspela.

Osebnost cjeline postignuta je i vještijim uklapanjem realističkih životinjskih likova u medaljone: tu je stilizacija tek nagoviještena. Posebno i vrsno modeliranim vedrim, mladenačkim licem.

Od ove cjeline odudara neogotička jabuka drška zasnovana strogo arhitektonski s linearno-geometrijskim ukrasom što je u potpunom neskladu s ostalim dijelovima raspela.

Žrnovo se nalazi nedaleko grada Korčule (4 km), a smješteno je također u unutrašnjosti otoka u maloj dolini i

Ophodno raspelo, XV. st, Žrnovo o. Korčula

Ophodno raspelo, XV. st, Žrnovo o. Korčula

na okolnim brežuljcima. Čine ga četiri zaseoka: Prvo selo, Postrana, Brdo i Kampuš.⁷ Župna crkva Sv. Martina izgrađena je na stjenovitoj uzvisini nad njima. Spominje se u arhivskim ispravama već 1329, 1359. i 1391. godine⁸, no kako je tokom stoljeća nekoliko puta pregrađivana, sasvim je izgubila prvobitni izgled.⁹

Uz crkvu je vezana laička bratovština sv. Martina.¹⁰ U njezinu se inventaru ističe dragocjeno srebrno raspelo koje se pri svečanostima nosi nataknuto na koplju bratov-

štinskog barjaka. Pozlata mu je odlično očuvana i zato ga u puku nazivaju »zlatni križ«.

OPHODNO RASPELO, vis. 74 cm, raspon krakova 40x36 cm. Izrađeno je od tankog srebrnog lima, a ukrasi su kovani u plitkom i visokom reljefu. Neki dijelovi su i sasvim plastični, izvedeni kovanjem i cizeliranjem te dodani likovima. Raspelo je ukrašeno s obiju strana i pričvršćeno na drvenu jezgru. Žigova nema.

Glatki, valjkasti držak nosi veliku jabuku podijeljenu u kriške nizom oblih rebara. Raspelo je bogato raščlanjeno: krajevi krakova se račvaju u dva dijela, a na njih su nadovezani trolisni medaljoni sa po tri kopče u obliku cvjetnih vitica. Jednake vitice nalaze se i u uglovima križišta.¹¹

⁷ Žrnovo se spominje u jednoj ispravi 3. lipnja 1329. godine, gdje stoji da se neko zemljište nalazi kraj crkve Sv. Martina u Žrnovu. To donosi *«Storia ecclesiastico. profana di Curzola dal dott. Antonio Paulini cittadino Corzolano che contiene anco le cose principali della Dalmazia e varie dissertazioni sopra diverse cose relative a Curzola»*, rukopis u Opatškom arhivu u Korčuli.

U jednom ugovoru između prvog korčulanskog biskupa Kružića (Crossio) i Korčulana, sklopljenom 1300. godine, navodi se da mu općina dariva jedno polje kraj crkve Sv. Vida. Na otoku Korčuli su tri crkve Sv. Vida u Blatu, Smokvici i Žrnovu. Po mišljenju dr. Foretića ova spomenuta u ugovoru je ona u Žrnovu jer su biskupi tu imali imanja sve do početka XIX. stoljeća. Vjerojatno je u blizini te crkve već tada postojalo i naselje. (Dr V. Foretić: *o.c* (4), str. 356.

⁸ Dr V. Foretić: *o.c.* (4), str. 356.

⁹ Na pročelju crkve uklesane su godine 1619, 1678, 1911, kad su na njoj vršeni popravci i pregradnje. Posljednji veći radovi obavljani su 1911-1912. godine.

¹⁰ Ova bratovština kao i one u Korčuli, Blatu i drugdje na otoku i u Dalmaciji pobožna je laička udruga kakve su u srednjem vijeku osnivane u mnogim evropskim zemljama radi pobožnosti i pokore.

¹¹ Vitice su naknadno dodane, vjerojatno nakon što su izgubljene prvobitne.

Okomiti je krak križa u visini Kristovih bokova proširen u polukrugove s obiju strana. Plohe križa prekriva plitkoreljefni uzorak lisnatih grančica, a sve je izvedeno na podlozi ispunjenoj sitnim točkanjem.

Na prednjoj strani raspela pričvršćen je plastični korpus, a u medaljonima su simboli evanđelista. Kristova glava s naglašenim očnim šupljinama i fino rađenom bradom, brkovima i kosom nagnuta je naprijed. Tijelo je oblikovano s istaknutim prsnim košem i rebrima te ispupčenim trbuhom. Bokove pokriva široka pojasnica povezana konopom. Ruke su napetih mišica s detaljno rađenim šakama, noge u koljenima široko razmaknute, a prekrížena stopala pribijena su jednim čavlom. Na glavu je pričvršćen okrugli svetokrug izveden na proboj u obliku križa. Iznad glave pločica s natpisom INRI.

U gornjemu medaljonu veliki orao sv. Ivana. Tijelo mu prekriva anđeo u tunici i plaštu, desnicom pruženom u stranu pokazuje na Krista, a drugom rukom drži knjigu. Lijevo je lav sv. Marka u profilu: ima lijepo oblikovanu njušku, kovrčavu grivu, a bujni rep okružuje mu tijelo. Vol sv. Luke u donjem medaljonu neobično je nakrivio glavu izrađenu s nizom plastičnih pojedinosti: njuškom, ušima, rogovima.

Na drugoj strani, u sredini u visokom reljefu prikazana je Bogorodica. Ona stoji na trokutnoj, lisnatoj konsoli odjevena u dugu haljinu ispod koje proviruju zaobljeni vrhovi cipela. Preko glave i ramena prebačeni plašt pada u oštro lomljenim naborima. Valovita kosa uokviruje dugoljasto, nasmiješeno lice. Na glavi ima pričvršćenu krunu rađenu na proboj. U velikoj plastičnoj ruci drži vijugavu cvjetnu granu. Dijete sjedi na majčinoj desnici, jasno mu se razabire samo gornji dio tijela u košuljici bogatih nabora. Ono ima u rukama svitak i jabuku.

Na vrhu raspela je u medaljonu Marija Magdalena duge kose, bogato nabrane haljine s okruglom posudom u ruci.

Desno je mladoliki sv. Ivan u tunici i plaštu. Lice mu je pomno rađeno, pogled usmjeren dolje, a ruke pružene prema Bogorodici. U lijevom medaljonu je Bogorodica u poluprofilu, u odjeći nabranoj kružnim linijama.

Dolje je lik Adama: goli muškarac izlazi iz trostranog groba, nakrivljenu glavu okreće u lijevo. To je ćelavi starac upalnih očiju, duge kose i brade, s izrazom patnje na licu, a sklopljene ruke pruža u vapaju.

U gornjem opisu raspela istaknute su brojne poje-

dinosti značajne za ovo djelo, pa zaslužuju posebnu pozornost. Oblik križa s medaljonima je gotički, a kakvi su i vitičasti ukrasi ploha: bujnost i kovrčanje karakteristika su ovog stila. Svi ljudski i životinjski likovi također odaju način zrele gotike: velike glave, naturalističke pojedinosti anatomije, stilizacije simbola i mnoštvo ostalih sitnica. To upotpunjava nastojanje da se lica izvedu s naglašenim izrazom boli, radosti, očaja. No pri proučavanju tog raspela ne mogu se mimoći mnoge pojedinosti karakteristične za romaniku. Položaj Kristovih nogu¹², a naročito njegova tijela uobičajeni kod romaničkih raspela neosporno su pod utjecajem tog starijeg stila, jednako stav Bogorodice koja je oslonjena u punoj ravnoteži na obje noge. Isto tako nabori njene odjeće i svetačkih odjel teku usporedno ili su kružno zaobljeni.

Odmah se uočava da su tijela glavnih likova, Krista Bogorodice, zbijena i kratka, a to također ukazuje na zakašnjenje u romaničkom smislu. Umjetnik dakle zac staje za stilom svojega vremena ne prihvaćajući dosljedno njegove bitne oznake. O tome svjedoči i oblik križa s razvanjem krakova i nagomilavanjem ukrasa. U cjelini raspelo ostavlja dojam raskoši, no promotreno pažljivij djeluje teško i rustično, očitujući nemoć u stvaranju zrelo i cjelovitog umjetničkog djela.¹³

Na sličan način, gomilajući ukras i posizujući za pojedini ostima prijašnjih stilova, radili su tada i korčulanski klesari.¹⁴ U tom smislu može se usporediti lik Adama grobu (goli torzo) koji položajem tijela, ruku, a naročito nakrivljenom glavom podsjeća na slične radove kamenu.¹⁵

Ikonografija raspela je također neobična: raspore likova na poleđini ne obdržava uobičajena pravila. Nain uz središnji lik Bogorodice nalaze se sveti koji su tu sasvi bespredmetni: s lijeve i desne strane stoje: Bogorodica (i sv. Ivan u položaju kako se prikazuju uz Krista. U vrhu Marija Magdalena, a posuda u njenim rukama ima oblik ukrašene kugle, pa je vjerojatno majstor sveticu zamijen s likom Boga Oca koji se inače postavlja na ovo mjesto (anđelom s kadionicom). Konačno, lik Adama u grobu nalazi se obično podno raspeta Krista. Bilo bi logično da se likovi u medaljonima oko Bogorodice nalaze na drug strani raspela, tj. uokolo Krista, a simboli evanđelista Bogorodicu, kako je to učinjeno na raspelu iz Blata.¹⁶

¹² Položaj nogu razmaknutih u koljenima, a prekrížanih stopala podsjeća i na veliko drveno, rezbareno raspelo sa Otoka (Badije), sada u crkvi Gospe od anđela u Orebićima na Pelješcu, djelu domaćeg kipara Jurja Petrovića. Dr Igor Fisković: *Prijedlog za kipara Jurja Petrovića, Peristil br. 8-9, Zagreb 1965-66, str. 75-93.*

¹³ »Provincija... oblike i motive nastale organski u jednom materijalu izvodi u drugom materijalu, ne upotrebljava ih u pravoj funkciji, gomila ih u težnji za punim i obilnim ukrasom« (str. 22). »Daljnja je značajka provincijalne umjetnosti prosječno manja dotjeranost forme. To se ispoljava u raznovrsnim niansama i različitim stepenu do pune rustičnosti u radu« (str. 25). *Djelovanje domaće sredine u umjetnosti hrvatskih krajeva, Zagreb 1963, (str. 25).* Tako razmišlja o ovim problemima dr Lubo Karaman.

¹⁴ Korčulanski klesari rade u XV. stoljeću u stilu mletačke gotike, a vrsnu zanatsku obradu kamena njihova djela obilježava bujni i rnovrsni ukras: vijugava lozica, isprepletano lišće i cvijeće, stilizirani ljudski i životinjski likovi. Najbolji primjer za to je pročelje korčulanske stolne crkve: rozeta, zabatni vijenac, loža na vrhu zvonika. Bogato ukrašene i ostale građevine, naročito veće stambene zgrade i tzv. palače gdje na portalima, biforama, triforama i balkonima nailazimo na vje izvedenu dekoraciju. Kao primjer ističemo, pilo iz palače Gabri Arneri, sada u Muzeju Korčule i veliku biforu izloženu u Opatskim riznicama.

¹⁵ Lik je blizak likovima bratima okupljenih oko križa na kamenom reljefu uzidanom na kući bratovštine Svih svetih u Korčuli iz XIV-XV. stoljeća. Posebno je uočljiva sličnost nakrivljene glave u zanosu molitve.

¹⁶ Do promjene ikonografskog redosljeda na raspelu iz Žrnova teško moglo doći prilikom kasnijih popravaka, kao što je npr. slučaj ophodnom raspelu bratovštine Sv. Mihovila u Korčuli (A. Fazinić Matijaca: o.c. (1), str. 28.). Naime likovi su iskovani na podlozi a posebno pričvršćeni, te ih je bilo nemoguće premijestati.

Arhivski ili bilo kojih drugih podataka o ovom raspelu gotovo da nema. U Kronici župe Žrnovo s konca XIX. stoljeća stoji: »Predaja kaže da je za župnikovanja pok. don Petra Jeričević 1821-49. godine izgorio župni ured s nekoliko starih spisa«. ¹⁷ Vjerojatno je taj požar jedan od bitnih uzroka da se danas u župnom uredu nalazi tek neznan broj starih isprava. ¹⁸ U Opatskom arhivu u Korčuli pohranjena je isprava sastavljena 21. II. 1821. godine kad je župu Žrnovo preuzeo novi župnik don Petar Jeričević: to je opis cjelokupne pokretne i nepokretne imovine crkve i bratovštine sv. Martina. Uz ostalo liturgijsko posuđe i ukrase nabrojen je: »jedan veliki srebrni križ«. ¹⁹

Podaci su dakle posve oskudni, pa se vrijeme i način dobave raspela mogu samo nagađati. No budući da je crkva, a vjerojatno i bratovština sv. Martina postojala već u XIV. stoljeću, to jest u vrijeme kad je i izrađen. Bratovštine su ubrzo po osnutku nastojale doći do potrebnog liturgijskog inventara, a jedan od najvažnijih predmeta bilo je ophodno raspelo pod kojim bratimi nastupaju u crkvenim obredima i svečanostima. Vjerojatno je i ova bratovština naručila križ netom je sakupila krug braće i

neophodna sredstva. Teško se domisliti zašto na njemu, po običaju, nije dala načiniti lik svog zaštitnika, no kako je štovanje Bogorodice usko vezano uz duh većine naših bratovština, naručitelj se zadovoljio njenim likom koji je inače vrlo čest na ophodnim raspelima. ²⁰

Oba prikazana raspela nalaze se na otoku Korčuli u mjestima međusobno udaljenim oko trideset kilometara. Raspela su slična u nizu pojedinosti i u cjelini, pa se može pretpostaviti njihovo zajedničko, odnosno blisko porijeklo, što će podrobnija analiza pokušati dokazati.

Podudarnost u obliku račvastih krakova, način ukrašavanja ploha cvjetnim viticama i lik Adama u grobu tri su značajke zajedničke obojima. Sličnost obrisa istovremeno ističe različitost obrade: blatski križ je vitak s naglašenim, izvijenim linijama krakova, a žrnovski zbijen. Bujni ukras podloge razlikuje se izvedbom: na prvom je dotjeran, simetrično razmješten i vrlo reljefan, na drugom se doimlje kao improvizacija te je sasvim plitak. Najveća razlika se zamjećuje u likovima Krista i Bogorodice. Majstor

¹⁷ Kroniku župe Žrnovo vodio je don Petar Franulović od 1899. do 1904. godine. Taj rukopis pohranjen je u župnom uredu u Žrnovu.

¹⁸ Najstarije sačuvane matice u Žrnovu su: rođenih iz 1635. godine, vjenčanih iz 1697. godine, umrlih iz 1707. godine, a nalaze se u župnom uredu u Žrnovu. Uz njih su sačuvane još malobrojne, starije nesredene isprave.

¹⁹ Actam zernova 25 Febbruarii 1821

Con ordine al Pretoriale Decreto 20 Gennajo p.p. No 3046 sie portato il Sottoscritto Scrittore dell Imp. Reg. Pretura di Curzola, qual Delegato nella Commune di Zernova, ove nella Chiesa Parochiale di s. Martino Vescovo presente ed intervenuto il Red.o D. Pietro Gerichievich fu a lui conferita la temporale investitura della Parochia di Zernova colli soliti segni distintivi e nel seguente modo.

In nome del Governo voi D.n Pietro Gerichievich Parocco effettivo siete formalmente instalato nel possesso temporale della Parochia di Zernova con tutti gli onori... (nečitko) ...e con Vostra accettazione.

Illico

Fu fatto conoscere al paroco effettivo Gierichievich lo stato dell Amministrazione della fabbrica di quella Chiesa, gli fu fatto la consegna d una delle tre Chiavi e fu in suo concorso riscontrato L Inventario Generale di tutte proprietà delle Supeletili, Aredi Sacri e del tutto il mobiliare della Chiesa per esser il tutto custodito da Sacherstani ed altre ispezione Figure sotto immediata sorveglianza e responsabilita del detto Paroco.

Di tutto cio venne esteso il Triplo originale Protocolo col Inventario segnato da tutti i presenti e che il seguente.

- No 6 Lampade d Argento
- No 6 Candelieri d Argento
- No 1 Toribolo colla navicella e cucchiaio d Argento
- No 1 Secchietto col suo Aspersorio d Argento
- No 1 Ostensorio e due Pisside d Argento
- No 1 Chiavetta del Tabernacolo d Argento
- No 1 Calice colla sua Patena d Argento
- No 4 Vasetti d oglio d Argento
- No 3 Crocette piccole d Argento
- No 1 Calice colla Coppa e Patena d Argento col Pedestale di Rame
- No 1 Teca d Argento nella quale si conserva Lignum Dni
- No 1 Reliquia d Argento
- No 1 Croce grande d Argento
- No 18 Candelieri d Ottone
- No 5 Lampade d Ottone compresa quella che si trova nella Capella di S.
- No 1 Teribolo e secchietto d Ottone
- No 3 Missali due vecchi ed uno nuovo

- No 2 Sclavetti vecchi
- No 1 Libretto manuscrito Slavo
- No 1 Detto
- No 1 Rituale vecchio
- No 4 Palme nuove di seta
- No 1 Pianeta nuova preziosa con suo fornimento
- No 1 Detta di Seta a varij colori col suo fornimento
- No 1 Detta Vecchia a varij colori, colla stola solamente
- No 1 Detta verde di seta col suo manipolo e stola
- No 1 Detta Violaacea colla sua stola, manipolo e borsa
- No 1 Detta paonazza di seta con suo manipolo solamente
- No 1 Detta nera vecchia colla sua stola e manipolo
- No 1 Detta nuova col suo fornimento
- No 1 Detta Rossa col suo fornimento
- No 2 Piviali vecchi di seta a varij colori
- No 1 Piviale Paonazzo
- No 1 Detto nero
- No 2 Camici vecchi un cingolo e tre amiti
- No 5 Purificatorii
- No 3 Corporali e 18 animette
- No 16 Tavaglie comprese quelle che esistono nella Capella di S.
- No 2 Tavaglie che servono nel tempo che i fedeli ricevono la Communionione in Chiesa
- No 10 Pezzi di Damasco Rosso pell adobo d altari
- No 3 Lenzioli
- No 4 Pezzi di tella scura
- No 4 Pavioni di seta, cioe due piccoli e due grandi
- No 3 Coltrine d altari
- No 4 Candelieri di legno e quattro palmete che si trovano nella Chiesa di S.
- No 4 Ferali
- No 1 Velo di Seta
- No 1 Forma di fare I Ostie
- No 1 Ombrella di seta

Fatto, letto e chiuso il Giorno mese ed Anno come sopra alla presenza dell Andrea Scocandich Sindaco literato, e coll intervento del Paroco Effettivo Gierichievich dell vice Paroco Gregorio Dimitri, e del Presidente del Consiglio di fabbrica di Zernova.

Croce dell illiterato Andrea Scocandich

Ant.o Gierichievich Par.

Gregorio Dimitri V. Par.

De Stauber

Opatski arhiv Korčula

(Svezak Varia)

²⁰ Kao primjer: sve tri bratovštine u gradu Korčuli štiju na poseban način Bogorodicu: Svi sveti – Žalosnu Gospu koja se nalazi na svim umjetninama izrađenim po narudžbi bratovštine; Sv. Rok – Gospu od zdravlja; bratovština Gospe od utjehe (Pojava) posvećena je Bogorodici.

žrnovskog raspela zadivljuje tehničkom vještinom, ali je stilski nedosljedan (nesiguran), pa posize za romaničkim odnosno rustičnim pojedinostima. Autor raspela iz Blata je određeniji, čišći u stilu, a likovnu vrsnoću postiže bez cizeliranja sitnica.²¹

Postavlja se pitanje autorstva, odnosno porijekla obiju raspela kao i vremena kad su nastala.²²

Blatsko raspelo likovno i stilski vrsnije smatram da je načinjeno polovicom XV, stoljeća. što potvrđuje njegov cjeloviti kasnogotički izgled, a može potjecati iz zlatarske radionice većeg središta tog obrta kao što je bio nedaleki Dubrovnik.²³

Žrnovsko raspelo nema ni likovnu ni stilsku zrelost prvoga, pa se u njemu naslućuje djelo domaćeg manje vrsnog zlatara, ili čak mjesnog majstora iz Korčule koji ga je mogao raditi po predlošku iz Blata. Taj majstor je dobro vladao zanatskom stranom izvedbe ovakvog predmeta koji u pojedinostima dotjerava vještinom najboljih zlatara. No u umjetničkom smislu on znatno zaostaje za njima: nema osjećaja za prave odnose, niti dovoljno istančan ukus da djelo izvede skladno, bez rasplinjavanja u sitnicama koje umanjuju dojam cjeline. Nesigurnost u poznavanju ikono-

grafije dovodi do sasvim bespredmetnog smještaja pojedinih likova, što potkrepljuju pokrajinsku radionicu. Sve to: stilska zakašnjenja, pretjerano cizeliranje kao i restičnost pojedinosti upućuju dakle na manje uspješnog ali ipak darovitog zlatarskog obrtnika.²⁴ Ako se prihvati pretpostavka da je raspelo iz Žrnova rađeno po uzoru onog iz Blata, tada je moralo nastati nešto kasnije, tj. u drugoj polovici XV. stoljeća.

Oba prikazana ophodna raspela rijetkog su oblika, vrsna u izvedbi a velikom vjerojatnošću mogu se pripisati domaćim majstorima. Ti spomenici srednjovjekovne primijenjene umjetnosti potvrđuju još uvijek umnogome nepoznato i neistraženo bogatstvo naše kulturne baštine sačuvane u malim, pokrajinskim sredinama.

²¹ Usporede li se ova raspela s onima majstora iz Dubrovnika Ivana Progonovića u bratovštini Svih svetih u Korčuli, na Progonovićevom se vidi smirivanje obrisa nasuprot razvedenosti ovih, no u nizu pojedinosti ima podudarnosti između raspela iz Blata i ovog iz Korčule. Npr. lik sv. Ivana je sličan liku Matejeva anđela kod Progonovića, a donekle se nazire sličnost i u umjetničkom pristupu likovima Krista i Bogorodice: gotička krivulja i kontrapost tijela. U tome raspelo iz Žrnova znatno zaostaje za njima.

²² U župnom arhivu u Blatu, po informaciji don Iva Protića, nema starih popisa inventara ili sličnih isprava o liturgijskim predmetima župne crkve. Tek od XVIII. stoljeća mogu se pratiti podaci o nekim predmetima, pa i ovom raspelu, no bez podataka o vremenu postanka, načinu dobave i sl.

²³ U riznici splitske stolne crkve nalazi se ophodno raspelo kojemu je oblik krakova križa vrlo sličan ovome iz Blata, a plohe ukrašava kovrčava vitica. Raspelo je oštećeno, nedostaje lik u sredini s jedne strane, a na drugoj je oštećeni sv. Dujam. Autor je nepoznat, a datira se XV – XVI. st. (D. Diana, N. Gogala, S. Matijević: *Riznica splitske katedrale, Split 1972, str. 89,90; Kruno Prijatelj: Sv. Dujam i sv. Staš u likovnoj umjetnosti, Peristil, br. 21, Zagreb 1978, str. 37.*)

²⁴ U Korčuli se već u XIV. stoljeću spominju domaći zlatari Matej, Stipan i Živoje, a početkom XVI. stoljeća Toma, krajem tog stoljeća Vicko, a u Dubrovniku u isto vrijeme radi korčulanski zlatar Ilija Marković (dr Cvito Fisković: *Dubrovački zlatari od XIII do XVII stoljeća, Starohrvatska prosvjeta, Zagreb 1949, str. 149*). Iako do sada u arhivima nisu pronađeni podaci i imena korčulanskih zlatara XV. stoljeća, logično je pretpostaviti da je taj obrt u gradu kontinuirano postojao (Alena Fazinić: *Zlatarska radionica u zbirci Muzeja Korčule, Peristil, br. 22, Zagreb 1979, str. 137-142*).

Riassunto

DUE CROCFISSI PROCESIONALI GOTICI DA ISOLA KORČULA

Nei paesi di Blato e Žrnovo sull'isola di Korčula sono conservati due crocifissi d'argento del periodo gotico, molto simili l'uno all'altro.

Il crocifisso di Blato, è chiamato «la croce del prete», appartiene alla chiesa parrocchiale Tutti Santi. È coniato da tutte due le parti con ornamenti in forma di vite e di fiori, effigi di Cristo, della Vergine, dei Santi ed altri simboli del Vangelo. Prendendo in considerazione lo stile dell'esecuzione si può collocare a metà del XV sec. La sua qualità ci indica che è stato realizzato da un buon maestro, uscito da una scuola di grossa esperienza nella lavorazione dei metalli preziosi.

Il crocifisso di Žrnovo appartiene alla confraternità locale di S. Martino. Come forma è uguale a quello di Blato e si distingue per la rusticità dell'esecuzione, la povertà stilistica e la collocazione iconografica non precisa. Comunque l'esecuzione è buona e si può supporre che sia stato realizzato da un maestro locale, forse un orafo di Korčula, che ha preso come esempio quello di Blato. La datazione di questo crocifisso è nella seconda metà del XV sec.

I documenti che confermino l'origine dei crocifissi non sono ancora stati trovati.

Branko Fučić

SARCOPHAGUS IN BALE

The sarcophagus of the parish church in Bale dates from the 7th-8th century. Its carved ornament is not only decorative; it also bears a deeper meaning, the Christian belief in life everlasting and the redeeming power of the cross. In the artist's iconographic interpretation the arcade with trees under the arches is an architectural abbreviation: it is the »heavenly Jerusalem«, paradise, the eternal abode of the blessed; the trees are part of Eden, »locus refrigerii et pacis«, or perhaps the »trees of life« described in the Apocalypse (Ch. 22)

The cross represented on the shorter side of the sarcophagus is not composed of two dessicated pieces of timber; this wood is alive, and it is sprouting. The cross is a fertile tree on which has matured the noblest fruit – the redeeming sacrifice of Christ. The cross is the only »noble piece of wood« among all the trees that surround it. Such a notion of the cross was formulated in the song by Venantius Fortunatus (530-610) »Lustra sex qui jam pergit«.

Igor Fisković

UNPUBLISHED ROMANESQUE RELIEF FROM
THE ISLAND OF RAB

Un this recently found painted wooden relief one recognizes the iconographic representation of Saint Anne with the child Mary in her arms. The archaic style of the composition and rustic technique suggest Romanesque origin of late date. This makes it an example of typical provincial retardation produced in the early 14th century. This periodization is also supported by the historical data concerning Marry's Chapel in Lopar on the island of Rab. Further, it explains the low artistic quality of the work.

Alena Fazinić

TWO SILVER GOTHIC CRUCIFIXES FROM THE
ISLAND OF KORČULA

In the villages Blato and Žrnova on the island Korčula are kept two silver Gothic procession crucifixes showing numerous similarities.

The Blato crucifix, called »the priest's cross« belongs to the parish church of All Saints. It is wrought on both sides with a rich ornament of plant scrolls and flowers and the figures of Christ, Our Lady, saints and symbols of the Evangelists. Its style places it into the first half of the 15th century. Its good craftsmanship indicates that it was made by a competent native craftsman in some larger centre. The Žrnova crucifix belongs to the local religious brotherhood of St. Martin. It has the same shape as the Blato crucifix, but it is rustic, shows stylistic retardation and lack of iconographic precision. Its craftsmanship is high, however, so it can be supposed that it was made in the second half of the 15th century by a local goldsmith, perhaps a native of Korčula, in imitation of the Blato crucifix. Documentation about the origin of these crucifixes is not known to exist.

Cvito Fisković

SCULPTURES REPRESENTING THE PIETÀ IN
DALMATIA AND BOKA KOTORSKA

In some of his earlier essays and books the authors has published archive material about artists from Central and Northern Europe who worked in Dalmatia and Boka Kotorska from the 14th to 17th centuries. He also published some of their work in the field of art and the fine crafts.

In this paper are published the sculptures by Wesperbild in sandstone, wood and marble imported to the towns Rab, Zadar, Šibenik, Trogir, Split, Kotor and to the island of Mljet from the beginning of the 15th century to the 16th century, mainly from Austria and Germany, and are kept today in the churches of these localities. The author gives us a characterization of their style, believing that some of them may have influenced the sculptures of the Pietà made by local Dalmatian sculptors in the 15th and 16th centuries.

Radovan Ivančević

THE PROBLEM POSED BY THE RENAISSANCE
CUPOLA OF THE CATHEDRAL AT OSOR

On etchings dating from the 16th century the cathedral at Osor (consecrated in 1492) is shown to have a cupola and convex, rounded nave roofs. Owing to the fact that the cathedral today still has a trefoil facade, but without a cupola and with a normal roof, the author interprets the problems relating to the reconstruction of its original shape with regard to construction, material and form. He presents the hypothesis that the ceiling-construction and cupola might have been in timber covered by lead (citing similar known examples in Istria, Dalmatia and Venice). He points out that it was closest to the Šibenik Cathedral in shape because, differing from all other churches with trefoil facades, these two churches were the only examples of identical spatial solutions of the rounded roofs and ceilings in the interior and the trefoil shape of the gables of the main facade as their external projection.

Duro Vandura

JACOB CORNELISZ VAN OOSTSANEN AT THE
STROSSMAYER GALLERY

In an acquisition made by the Strossmayer Gallery of the Yugoslav Academy of Sciences and Art (oil on wood 1,295 × 0,840 m) after World War II, the author of this text recognizes a work by Jacob Cornelisz van Oostsanen (c. 1470–1533). He quotes comparative material from Kassel and Berlin, supposing that the painting of St Jacob and St Catherine in Zagreb must have originated about 1515. Allusions to the German circle of Renaissance painters are explained by the author as resulting from the popularity of Dürer's prints in the Netherlands, quite evident in the woodcuts of Jacob Cornelisz. The overstressed counterpoint existing within this firm tectonic composition confronts us here with the question of manner as a forerunner of mannerism. The author further relates the protective role of the saints with the fact that the Netherlands were ruled by the Spanish crown at that period: in the warmth and lushness of the landscape behind St Catherine the author sees an urbanized North, contrasted to the distant, barren and deserted Spanish vista in the background of St Jacob.